

УДК 341.9

О. М. Нагуш

старший викладач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра загальноправових дисциплін та міжнародного права
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ПУБЛІЧНИЙ ПОРЯДОК ТА СУМІЖНІ КАТЕГОРІЇ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

У статті аналізується зміст категорії «публічний порядок» у міжнародному приватному праві, а також досліджуються зв'язки публічного порядку з низкою суміжних понять «європейського», «транснаціонального» та «дійсно міжнародного» публічного порядку.

Ключові слова: публічний порядок, міжнародний публічний порядок, європейський публічний порядок, транснаціональний публічний порядок, дійсно міжнародний публічний порядок.

Постановка проблеми. Публічний порядок добре відомий праву України та інших держав. Покликаний захищати стабільність системи внутрішньодержавних відносин, він унеможлиблює звичайний порядок функціонування механізмів міжнародного приватного права через дію захисного застереження про публічний порядок, що його опосередковує. В науковій літературі зустрічаємо: «публічний порядок» (*ordre public* — фр., *public policy* — англ.), «міжнародний публічний порядок» (*ordre public international* — фр.), «зовнішній публічний порядок», «публічний порядок у сенсі міжнародного приватного права», «європейський публічний порядок» (*ordre public europeen* — фр.), «транснаціональний публічний порядок» та «дійсно міжнародний публічний порядок» (*ordre public reellement international* — фр., *truly international public policy* — англ.). Відмежування публічного порядку від суміжних понять, що іноді сприймаються як тотожні — один із шляхів, що допоможе правильно зрозуміти категорію публічного порядку у міжнародному приватному праві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Деяким аспектам висвітлення таких питань, як природа, поняття, зміст публічного порядку, присвячені роботи як науковців минулого — Ф. К. Савіньї, Ш. Броше, М. І. Бруна, О. Піленко, так і сучасності — К. Шмітгофа, В. І. Кисіля, І. В. Гетьман-Павлової, Ю. Г. Богатіної, В. В. Кудашкіна.

Постановка завдання. Необхідність правильного розуміння змісту публічного порядку зумовлена як міркуваннями суто теоретичного характеру, так і низкою практичних питань, що виникають при застосуванні цієї категорії. Усталений в сучасній науці образ публічного порядку як завжди мінливого, «каучукового» поняття, вирішення якого віддане на розгляд суду, зумовлює необхідність його глибокого вивчення. Метою статті є розкриття змісту публічного порядку через аналіз співвідношення категорій

«внутрішнього» і «міжнародного» публічного порядку та дослідження зв'язків публічного порядку з низкою суміжних понять «європейського», «транснаціонального» та «дійсно міжнародного» публічного порядку.

Виклад основних положень. Звернення до захисної клаузули міжнародного приватного права — застереження про публічний порядок має на меті, як відомо, перешкодити впливу зовнішніх, дестабілізуючих публічний порядок закордонних актів за допомогою відмови в їх застосуванні, визнанні та виконанні. Це застереження знаходимо і в міжнародних угодах, і у національному законодавстві. Проте закріплене воно у загальній та невизначеній формулі протиріччя публічному порядку і низці таких понять, як «добрі звичаї», «мораль», «правопорядок», що зумовлює необхідність дослідження змісту самої категорії публічного порядку.

Значний внесок у розвиток цього інституту зробив Ф. К. Савінії, що видав наприкінці XIX ст. відому працю «Система» [1, с. 68]. Згідно з його поглядами, усі незалежні держави утворюють одне міжнародне співтовариство і, внаслідок цього, зобов'язані допускати дію іноземних законів на своїй території кожного разу, коли виявиться, що спірне правовідношення підпорядковується не місцевому, а іноземному закону. Разом з тим, Савінії зауважив, що низка місцевих законів має особливу природу, і такі закони «не допускають ... вільного із ними поводження», у зв'язку з чим підлягають вживанню навіть, коли наявні підстави для застосування іноземного права. Закони ці, як вказує, зокрема, О. Піленко, і є закони *ordre public* [1, с. 69]. Перший клас цих законів охоплює норми, що охороняють інтереси осіб; їхня дія не може бути паралізована приватними угодами. Проте, коли регулювання такої угоди здійснюється іноземною правовою системою, норми ці стають непридатними до застосування. В законах другого класу — не лише норми, встановлені в інтересах певних осіб, але й норми, що ґрунтуються на моральних засадах або публічному інтересі. Такі норми застосовуються при будь-яких обставинах, навіть коли вони невідомі тій іноземній системі, що підлягає застосуванню [2, с. 188].

Згодом, коли європейські вчені другої половини XIX ст. висували критерії, що дозволяють виділити закони публічного порядку, швейцарський дослідник Ш. Броше звернув увагу на необхідність розрізняти застосування законів публічного порядку в цивільному праві і застосування цих законів у відносинах, ускладнених іноземним елементом. Згідно з його теорією *ordre public* підрозділяється на два види — *ordre public interne* і *ordre public international* (внутрішній і міжнародний публічний порядок). На думку деяких дослідників міжнародного приватного права, Броше є «творцем поділу публічного порядку на внутрішній та міжнародний» [1, с. 67]. Проте, сам він найменування *ordre public interne* та *ordre public international* вважав умовними, оскільки в державі існує єдиний публічний порядок, який «домінує в міжнародному приватному праві від обніжжя до верховини» [3, с. 23]. Це означає, що, незважаючи на свою «міжнародність», витоки *ordre public international* мають національний характер.

Вже на початку XX ст. російський дослідник М. І. Брун слушно зауважив з цього приводу, що не треба було говорити про *ordre public international*,

а краще б сказати про *ordre public* у сенсі міжнародного приватного права та, відповідно, *ordre public* у сенсі цивільного права [4, с. 18]. Як бачимо, тут основою для розмежування внутрішнього і міжнародного публічного порядку виступає сфера їхнього застосування. Саме вона визначає особливість характеристик публічного порядку, що діє в кожній із сфер, зокрема, відмінності у змісті і механізмі дії.

Сучасні дослідники Ю. Г. Богатіна, С. В. Крехалев, аналізуючи співвідношення *ordre public interne* та *ordre public international*, також підтверджують існування єдиного для держави публічного порядку. С. В. Крехалев вказує на умовність термінів «внутрішній» та « міжнародний», які означають, відповідно «категорію публічного порядку, що знайшов застосування у сфері регулювання національних (внутрішніх) приватних відносин і у сфері регулювання приватних відносин з іноземним елементом» [5, с. 120]. При цьому автор наголошує, що «питання співвідношення внутрішнього і міжнародного публічного порядку за об'ємом є дещо складнішим, ніж просто співвідношення цілого і частини — це категорії, які перетинаються. І, за загальним правилом, низка фундаментальних принципів внутрішнього публічного порядку буде складати зміст публічного порядку міжнародного. В той самий час окремі цінності в дуже рідких випадках можуть складати зміст виключно міжнародного публічного порядку, тобто не входить до змісту публічного порядку внутрішнього» [5, с. 129]. Як приклад С. В. Крехалев наводить Постанову Касаційного суду Франції у справі «Меседжері марітайм», відповідно до якої умова про прив'язку сум, що підлягають сплаті, до курсу золота визнається дійсною у зовнішньоекономічних контрактах (тоді як у внутрішньому праві такі угоди були заборонені) [5, с. 129].

У сучасному праві України публічний порядок виявляється одночасно і невизначеним, і реально діючим поняттям. З теорії внутрішнього публічного порядку випливає, що захист загального інтересу передбачає обмеження дій приватних осіб, які укладають угоди і здійснюють операції на території даної держави. Причому обмеження накладаються як на суб'єктів, що мають національну приналежність до цієї держави, так і на іноземних осіб, що у більшості випадків володіють ідентичними правами та обов'язками. Такий захист є противагою наданому приватним особам принципу автономії волі. Держава може обмежити приватний інтерес в ім'я збереження загального (публічного), при цьому під публічним маємо розуміти не лише системоутворюючі соціум зв'язки, але й їхні похідні, наприклад, у вигляді імперативних норм цивільного права.

Так, стаття 228 Цивільного кодексу України «Правові наслідки вчинення правочину, який порушує публічний порядок, вчинений з метою, що суперечить інтересам держави і суспільства» у частині 3 визначає, що правочин, який порушує публічний порядок, є нікчемним [6, ст. 228]. Окремо слід наголосити, що і вказана стаття, і пункт 12 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 грудня 1999 р. за № 12 «Про практику розгляду судами клопотань про визнання і виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених в порядку міжнародного

комерційного арбітражу на території України» [7] тотожно розуміють зміст публічного порядку: «правочин вважається таким, що порушує публічний порядок, якщо він був спрямований на порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина, знищення, пошкодження майна фізичної або юридичної особи, держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади, незаконне заволодіння ним» — у кодексі [6, ст. 228]; та «правопорядок держави, визначальні принципи і засади, які становлять основу існуючого в ній ладу (стосуються незалежності, цілісності, самостійності й недоторканості, основних конституційних прав, свобод, гарантій тощо)» — у постанові [7]. Стаття 203 Цивільного кодексу України серед загальних вимог, додержання яких є необхідним для чинності правочину, вказує, що «зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам» [6, ст. 203], а стаття 215 серед підстав недійсності правочину називає «недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог» [6, ст. 215], встановлених, зокрема, у частині 1 статті 203 Цивільного кодексу України. Як бачимо, публічний порядок в українському внутрішньому праві утворюється за рахунок імперативних норм і направлений на захист інтересів суспільства.

Інакше складається ситуація, коли джерело, яке порушує стабільність національного публічного порядку, має іноземну природу. М. І. Брун, аналізуючи усім відомі статті 3 («Законои, що стосуються благоустрою (police) і безпеки є обов'язковими для всіх, хто мешкає на території Франції») та 6 («Не можна порушувати приватними угодами закони, що зачіпають публічний порядок та добрі звичаї») Цивільного кодексу Франції 1804 р., з цього приводу слушно наголосив: «... не слід [статтею 6] поповнювати статтю 3: ті межі, які законодавець встановлює індивідуальній свободі, зобов'язуючи суб'єктів права підкоритися беззаперечній волі законодавця, не мають нічого спільного з тими межами, які стаття 3 проводить між суверенітетами» [4, с. 18]. Стосовно саме таких ситуацій Ш. Броше ввів термін *ordre public international* — публічний порядок у сфері міжнародного приватного права.

Тенденція на розмежування національного (внутрішнього) та міжнародного публічного порядку (публічного порядку у сенсі міжнародного приватного права), коли йдеться про правовідносини з іноземним елементом, стає очевидною у судовій практиці. Цікавим з цього приводу є справа, що розглядалась у 2002 році Міжнародним комерційним арбітражним судом України при Торгово-промисловій палаті України (далі — МКАС) про стягнення заборгованості за контрактом купівлі-продажу і пені за несвоєчасну оплату товару за цим контрактом [8, с. 312]. Основний борг відповідачем був визнаний в арбітражному суді в повному обсязі, а от пеня, на його думку, мала б нараховуватись не відповідно до умов контракту, а на підставі Закону України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань», — що значно зменшувало розмір грошових коштів, які підлягають виплаті.

Між сторонами не було домовленості про вибір матеріального права, що підлягає застосуванню, і арбітражний суд застосував до спірних правовід-

носин матеріальне право України, проте, колегія арбітрів визнала неможливим застосувати до спірних правовідносин Закон України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань», оскільки, на думку арбітрів, обмеження пені подвійною обліковою ставкою Національного банку України не поширюється на розрахунки в іноземній валюті.

Таке рішення МКАС не задовольнило відповідача, який у клопотанні про відміну арбітражного рішення, поданому в Апеляційний суд м. Києва, вказав, що норми Закону України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» є імперативними нормами українського законодавства і не можуть бути змінені угодою сторін, що, відповідно до Цивільного кодексу УРСР, положення контракту, які суперечать вимогам закону, є недійсними, — тому, оскільки арбітражний суд відмовився застосувати імперативні норми українського законодавства, винесене рішення суперечить публічному порядку України.

Апеляційний суд м. Києва відмовив у задоволенні клопотання про скасування рішення МКАС, тим самим підтвердивши, що невідповідність рішення імперативним нормам, які складають зміст національного (внутрішнього) публічного порядку, не є підставою для скасування рішення з посиланням на порушення *ordre public* України. Як бачимо, практична значимість поділу *ordre public* на внутрішній і зовнішній, проведеного Ш. Броше, полягає у встановленні пом'якшеного режиму правового регулювання приватних відносин, ускладнених іноземним елементом. Слушною тут є, на наш погляд, думка Ю. Г. Богатіної, яка, аналізуючи співвідношення *ordre public interne* та *ordre public international*, вбачає наявність єдиного для держави публічного порядку, наголошуючи при цьому на можливих відмінностях у його реакції на внутрішній та зовнішній фактори дестабілізації [9, с. 22].

Звернення до ідеї дійсно міжнародного публічного порядку, який є загальним для всіх цивілізованих націй, який усі зобов'язані поважати під загрозою опинитися поза межами юридичної спільноти, що утворює базу міжнародного приватного права, зустрічаємо ще на початку ХХ ст. у Ж. Нібуайє. На розділення внутрішньодержавного і міжнародного у власному сенсі публічного порядків вказував А. М. Мандельштам: «Право територіальної держави видавати норми публічного порядку з позитивною дією не існує з міжнародної точки зору» [7, с. 247]. Констатацією невпинного розвитку та ускладнення відносин, що складають предмет регулювання міжнародного приватного права, стала, з середини ХХ ст., активна розробка концепції «транснаціонального», міжнародного у «власному сенсі» або «дійсно міжнародного публічного порядку» — *ordre public reellement international* (фр.) або *truly international public policy* (англ.) [11, с. 259].

Системоутворюючими цінностями міжнародного співтовариства виступають сьогодні, як вказує Г. К. Дмитрієва, загальносвітові концепції і правила, загальновизнані цінності, ідеали, цілі і принципи [12, с. 25]. Аналізуючи державу як елемент системи світового співтовариства, Ю. Г. Богатіна наголошує на необхідності державам орієнтуватися на найвищі для міжнародної спільноти цінності [9, с. 29]: загальний мир та безпеку, рівноправ-

ність, справедливість, закріплені, зокрема у Статуті ООН, Пактах про права людини, Конвенції про права дитини, Європейській конвенції про права людини та ін. (далі — ЄКПЛ). Це, на її думку, зумовлює супідрядне положення національного публічного порядку до міжнародного *ordre public* [у сенсі *ordre public reellement international*] [9, с. 30]. Але, з такою точкою зору, на наш погляд, важко погодитись, оскільки безпосередній зв'язок та супідрядність внутрішнього публічного порядку міжнародному стають можливі тільки у рамках моністичної доктрини щодо співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права. На сучасному етапі доктрина, як відомо, виходить із самостійності вказаних систем (доктрина дуалізму), не виключаючи при цьому взаємодію і взаємовплив міжнародного права та національних правових систем. Переважна більшість розвинених правових систем держав включають до свого складу загальновизнані принципи і норми міжнародного права в порядку, самостійно встановленому кожною державою, і тільки ці принципи і норми міжнародного права стають частиною відповідної національної правової системи. Норми ж міжнародного права, не включені до правової систем держави, безпосередньо не діють на її території, і отже, не можуть утворювати позитивну основу дії застереження про публічний порядок. Таким чином, міжнародний публічний порядок не може безпосередньо впливати на внутрішній публічний порядок, — це можливо тільки через механізм, визначений самостійно кожною державою.

Вбачається, що про підпорядкування національного публічного порядку міжнародному доцільно говорити в межах Європейського співтовариства. Особлива імперативність норм європейського публічного порядку (*ordre public europeen* — фр.) змінює традиційні підходи до визначення повноважень судді на стадії вирішення питання про видачу екзекватури, що зумовлює висновок про необхідність визнання абсолютної дії європейського публічного порядку, оскільки його застосування перестає залежати від констатації існування тісних зв'язків правовідносин з *fori*. При визначенні змісту європейського публічного порядку національні суди підпорядковуються тлумаченню, наданому наднаціональним органом — Європейським судом з прав людини.

Як показує С. В. Крохальов, на існування *ordre public europeen* було вказано безпосередньо Європейським судом з прав людини у Постанові по справі *Луазіду проти Туреччини*. «У цій справі Туреччина посилалася на застереження, зроблені нею при приєднанні до ЄКПЛ, з метою обмеження компетенції Суду щодо себе. Відхиляючи даний аргумент, Європейський суд вказав, що встановлена ЄКПЛ система контролю не може бути предметом застережень інших, ніж *ratione temporis*, оскільки це послабило б «ефективність Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод як конституційного інструменту європейського публічного порядку» [5, с. 164]. Таким чином, Європейський суд підтверджує існування європейського публічного порядку як сукупності правил, що розглядаються як фундаментальні для «європейського суспільства» і які є обов'язковими для всіх його членів. Універсальність конвенції, так само, як і підстави її

існування, свідчать на користь існування спільної спадщини, блоку цінностей, єдиних для всіх європейських країн» [5, с. 164].

У сучасному світі все більш очевидною стає тенденція до універсалізації та поглиблення співробітництва між державами. Складно заперечити, що зближення національних правових систем має економічне підґрунтя. Проте, як показує досвід, державне право не завжди в повній мірі відповідає потребам суб'єктів, які діють в цій сфері, та не забезпечує ефективного регулювання. Саме цими причинами зумовлений, зокрема, і розвиток *lex mercatoria*. Логічним продовженням розвитку міжнародних економічних відносин стало формування таких принципів, які характеризуються особливим ступенем імперативності та, одночасно, є спільним надбанням низки правових систем — транснаціонального публічного порядку (*ordre public transnational* — фр.) та дійсно міжнародного публічного порядку (*truly international public policy* — англ.). Як вказує Д. Долінжер, «дійсно міжнародний» публічний порядок «встановлює універсальні принципи у різних сферах міжнародних відносин і права, з метою слугувати найвищим цінностям світового співтовариства, загальним інтересам людства, які є найвищими, та іноді навіть суперечать інтересам окремих націй» [13, с. 172]. Це принципи, які широко розділяються світовим співтовариством — принцип *pacta sunt servanda*; вимога сумлінності; принцип заборони зловживання правом; принцип заборони корупції та угод, які цю заборону порушують; фундаментальні права і свободи людини; визнання певних речей поза комерційним оборотом (зокрема, атомної, хімічної і бактеріологічної зброї); захист культурної спадщини; захист навколишнього середовища; а також фундаментальні принципи процедури, такі, як вимога про неупередженість арбітра, принципи змагальності та рівності сторін [11, с. 275].

Принципи *ordre public transnational* сьогодні традиційно застосовуються в міжнародному комерційному арбітражі, що абсолютно відповідає транснаціональній природі норм, які застосовує арбітр. Такі риси арбітражу, як договірна природа, відсутність тісного зв'язку з правопорядком конкретної держави, безумовно, вимагають появи універсального блоку фундаментальних правових принципів. Одним із перших прикладів застосування принципів транснаціонального публічного порядку арбітром може служити рішення, винесене шведським арбітром Лагергреном під егідою Міжнародного арбітражного суду при МТП Парижа, яке отримало широку популярність. «Порушення принципу транснаціонального публічного порядку спірною угодою стало підставою для неврахування волі сторін не тільки щодо вибору права, яке підлягає застосуванню, але навіть і щодо передачі спору до арбітражу. Суб'єктами спору були британська компанія, яка взяла участь в оголошеному аргентинським урядом тендері на розширення забезпечення Буенос-Айреса електроенергією, і аргентинська особа, що уклала з нею угоду про надання певних послуг у зв'язку з тендерною процедурою. Із представлених доказів з'ясувалося, що угода містила пункти про виплату хабарів аргентинським посадовим особам для забезпечення виграшу тендера британською компанією. Арбітр в рішенні вказав: «Не-

можливо заперечувати існування загального принципу права, визнаного цивілізованими націями, згідно з яким договори, що серйозно порушують добрі звичаї або міжнародний публічний порядок, є незаконними або принаймні не підлягають примусовому виконанню, а тому не можуть бути санкціоновані судами або арбітрами... [корупція] є міжнародним злом, суперечить моралі і добрим звичаям та міжнародному публічному порядку, який визнається співтовариством націй» [5, с. 178].

Щодо терміну *truly international public policy*, в європейській доктрині він частіше використовується стосовно суддів національних органів правосуддя і вказує на те, що публічний порядок, застосований суддею, ґрунтується не виключно на національних джерелах, а також і на міжнародних у повному сенсі цього слова. Проте, чи дійсно публічний порядок, до якого звертається державний суддя при вирішенні питання про видачу екзекватури чи скасування арбітражного рішення є міжнародним? Або основа публічного порядку залишається виключно національною? Аналіз підпункту б п. 2 ст. V Конвенції про визнання та приведення у виконання іноземних арбітражних рішень 1958 р. [14, ст. V] показує, що у визнанні і приведенні у виконання арбітражного рішення може бути відмовлено, коли компетентна влада держави знайде, що визнання і приведення у виконання цього рішення суперечить публічному порядку цієї країни. Статті 34 і 36 Типового закону ЮНСІТРАЛ, Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» [15, ст. 34, 36] також говорять про суперечливість публічному порядку даної держави — публічному порядку України. Як бачимо, положення цих текстів позбавлені двозначності, в обох випадках йдеться про суперечливість публічному порядку конкретної держави. Адже завданням контролю, покладеного на суддю, є встановлення того, наскільки можливим є визнання ефективності арбітражного рішення в кожному конкретному національному правопорядку.

Безумовно, публічний порядок конкретної держави не повинен обмежуватись захистом лише внутрішніх інтересів, а має також стояти на захисті універсальних цінностей, які визнаються світовою спільнотою, та складають фундаментальні основи і внутрішнього права. На підтвердження цього виступають положення статті 9 Конституції України, які чітко вказують, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Отже, як бачимо, застосування дійсно міжнародного публічного порядку державним суддею залишається підпорядкованим національній концепції публічного порядку. Оскільки ні в законодавстві, ні в доктрині немає і не може бути чіткого переліку принципів і норм, що складають зміст публічного порядку, щоразу суддя змушений звертатися до оцінки безлічі факторів, і належність того чи іншого принципу до дійсно міжнародного публічного порядку, з урахуванням положень статті 9 Конституції України, свідчить на користь даної категорії, оскільки це може допомогти судді у прийнятті рішення. Посилання в судовому акті на справді міжнародний публічний порядок, звернення до категорії загальноновизнаних принципів права, коли це дозволяють обставини справи, здатне надати аргументам

додаткову вагу. І, як наслідок, зробити судовий акт більш зрозумілим, що в кінцевому підсумку сприяє посиленню авторитету судової влади. У цьому сенсі можна тільки вітати розумне і виважене врахування принципів і правил, відомих іншим правовим системам, особливо, якщо це стосується визначення змісту такої складної категорії, як «публічний порядок».

Висновки. При встановленні змісту публічного порядку вирішальним є визначення особливостей правового регулювання тієї сфери, де він застосовується.

Імперативні норми, направлені на захист інтересів суспільства, вимоги яких індивіди не вправі обійти (виключити) ні своїми діями, ні в договорах, мають розглядатися як вимоги внутрішнього публічного порядку. Причому питома вага таких норм в національному праві буде значною.

Коли ж ідеться про міжнародний публічний порядок, діючий в сфері регулювання приватних відносин з іноземним елементом, то він охоплює найсуттєвіші зв'язки та відносини в системі внутрішньодержавних відносин — такі, порушення яких здатне негативно впливати на систему в цілому, здатне вивести її зі стану динамічної рівноваги. «Саме усвідомлення державою, суспільством та індивідами неприйнятності для них конкретних наслідків результатів застосування іноземних норм і утворює «міжнародний» публічний порядок [16, с. 177]. Наявність у відносинах іноземного елемента зумовлює необхідність звертатися до звуженої концепції публічного порядку, враховуючи особливості механізму правового регулювання даної групи відносин.

Тенденція до розмежування внутрішнього і міжнародного публічного порядку простежується сьогодні в українському та більшості національних правопорядків у судовій практиці. Проте само по собі питання розмежування внутрішнього і міжнародного публічного порядку не виступає основним у жодній національній правовій системі. Використання поняття *ordre public international* можливе з міркувань зручності, але це не означає доцільності його введення у національне законодавство або доктрину.

Публічний порядок займає важливе місце і в міжнародному арбітражі, але це публічний порядок гнучкий, пристосований до особливостей даного способу вирішення спорів. З одного боку, ми тут присутні при формуванні групи принципів транснаціонального публічного порядку. Його становлення лежить в загальній логіці розвитку міжнародного комерційного арбітражу та відповідає завданням винесення арбітрами ефективного вирішення. З іншого боку, ми спостерігаємо поступове формування універсального публічного порядку, застосовуваного державним суддею. Це категорія дійсно міжнародного публічного порядку, яка відкриває національну концепцію публічного порядку принципам, загально визнаним в інших правових системах, що, в кінцевому підсумку, надає національному судді додаткові орієнтири у визначенні змісту застосовуваного ним публічного порядку.

Таким чином, публічний порядок постає перед нами не мінливим невлотним поняттям, що застосовується суддею за власним розсудом у правовому вакуумі, а правовим засобом, ефективність якого залежить від вірного розуміння його особливостей.

Список літератури

1. Пиленко А. Очерки по систематике частного международного права [Текст] / А. Пиленко. — СПб. : Тип. М. М. Стасюлевича, 1911. — 444 с.
2. Вольф М. Международное частное право / Пер. с англ. Л. А. Лунца [Текст] / М. Вольф. — М., 1948. — 703 с.
3. Brocher Cs. Cours de droit international prive [Текст] / С. Brocher. — Paris, 1882. — 1. — 460 р.
4. Брун М. И. Публичный порядок в международном частном праве [Текст] / М. И. Брун. — Петроград : Сенатская Типография, 1916. — 97 с.
5. Крохалев С. В. Категория публичного порядка в международном гражданском процессе [Текст] : монография / С. В. Крохалев. — Санкт-Петербург : Санкт-Петербургский университет [СПбГУ], 2006. — 472 с.
6. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 16.01.2003 р. із змін., внес. згідно із Законами України. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. — Назва з екрана.
7. Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 грудня 1999 р. № 12. — Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-99>. — Назва з екрана.
8. Практика МКАС при ТПП Украины. Внешнеэкономические споры [Текст] / Под общей ред. И. Г. Побирченко. — К. : Ін Юре, 2006. — 864 с.
9. Богатина Ю. Г. Оговорка о публичном порядке в международном частном праве: теоретические проблемы и современная практика [Текст] / Ю. Г. Богатина. — М. : Статут, 2010. — 408 с.
10. Мандельштам А. Н. Гаагские конференции о кодификации международного частного права [Текст] / А. Н. Мандельштам. — Т. 1-2. — Т. 1: Кодификация международного частного права. — Т. 2: Кодификация международного брачного права. — СПб. : Тип. А. Бенке, 1900. — 851 с.
11. Lalive P. Transnational (or Truly International) Public Policy and International Arbitration [Текст] / P. Lalive // Comparative International Practice and Public Policy in Arbitration / Sanders P. — ICCA Congress series. — No. 3. — P. 257-320.
12. Дмитриева Г. К. Мораль и международное право [Текст] / Г. К. Дмитриева. — М. : Международ. отношения, 1991. — 168 с.
13. Dolinger J. World public policy: real international public policy in the conflict of laws [Текст] / J. Dolinger // Texas International Law Journal. — 1982. — Vol. 17. — P. 169-175.
14. Конвенция о признании и приведении в исполнение иностранных арбитражных решений [Електронний ресурс] : Конвенція ООН 1958 р. в ред. від 07.07.2006 р. — Режим доступу http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_070. — Назва з екрана.
15. Про міжнародний комерційний арбітраж [Електронний ресурс] : Закон України від 24.02.1994 р. із змін., внес. згідно із Законами України : за станом на 29.09.2005 р. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4002-12> (дата зверн.: 12.04.2015 р.). — Назва з екрана.
16. Кудашкин В. В. Правовое регулирование международных частных отношений [Текст] / В. В. Кудашкин. — СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. — 378 с.

О. М. Нагуш

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова,
кафедра общеправовых дисциплин и международного права
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ПУБЛИЧНЫЙ ПОРЯДОК И СМЕЖНЫЕ КАТЕГОРИИ В МЕЖДУНАРОДНОМ ЧАСТНОМ ПРАВЕ

Резюме

В современном международном частном праве необходимость правильного понимания содержания публичного порядка продиктована как необходимостью чисто теоретического характера, так и целым рядом вопросов, возникающих при практическом применении данной категории. При установлении содержания публичного порядка определяющими будут особенности той сферы общественных отношений, к которой он применяется. Так, что касается категории публичного права, действующего в сфере регулирования частноправовых отношений международного характера, она охватывает такие связи и отношения в системе внутригосударственных отношений, нарушение которых способно вывести из состояния равновесия всю систему в целом. Известное современным правопорядкам обращение к категориям внутреннего и международного публичного порядка, действительно международного публичного порядка выходит из практических соображений и не дает оснований возразить против его национальной природы.

Ключевые слова: публичный порядок, международный публичный порядок, европейский публичный порядок, транснациональный публичный порядок, действительно международный публичный порядок.

O. N. Nagush

Odessa I. I. Mechnikov National University,
The Department of General Law Disciplines and International Law
Frantsuzskiy boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

PUBLIC POLICY AND RELATED CATEGORIES IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Summary

In private international law we need for a proper understanding of content of public policy as dictated by the necessity of a theoretical nature, as well as a number of issues that arise in the practical application of this category. While establishing the content of public policy the characteristics of the sphere of public relations, to which it is applied, will be determinative. Thus, with regard to the category of *ordre public*, functioning in the regulation of private relations of international character, it covers such communications and relations in the system of internal relations, which breach can deduce from the equilibrium the system as a whole. Well-known to the contemporary laws and orders appeal to the categories of domestic and international public policy, truly international public policy results of practical considerations and does not give grounds for the objection to its national nature.

Key words: public policy, international public policy, European public policy, transnational public policy.